

Άσσος (Αρχαιότητα)

Summary :

Η Άσσος είναι πόλη της Τρωάδος και βρίσκεται στις βόρειες ακτές του κόλπου του Αδραμυττίου, απέναντι από τη Μήθυμνα της Λέσβου.

Other Names

Ασσός, Απολλωνία και Κεκροπεία (σημερινό Behramkale)

Geographical Location

Μυσία

Historical Region

Τρωάς

Geographical Coordinates

Πλάτος 39,30, μήκος 26,20

1. Εισαγωγή

Η Άσσος (σημερινό Behramkale) είναι πόλη της [Τρωάδος](#) και βρίσκεται στις βόρειες ακτές του κόλπου του Αδραμυττίου, απέναντι από τη Μήθυμνα της Λέσβου. Σε ορισμένους συγγραφείς (όπως ο [Στροάβων](#)) συναντάται και η ονομασία Ασσός. Αναφέρονται επίσης και οι εναλλακτικές ονομασίες Απολλωνία και Κεκροπεία.¹ Ήταν η δεύτερη σε σημασία αιολική πόλη. Στην Αρχαιότητα, γειτόνευε με τη Λαμπωνεία και τα Γάργαρα. Οι δύο αυτές πόλεις πιθανόν να ανήκαν στην επικράτεια της Άσσου. Τα δε Γάργαρα ήταν κτήση των Ασσιών.²

2. Ιστορία της Άσσου

Η πόλη κατοικούνταν από την εποχή του χαλκού, δεν γνωρίζουμε όμως από ποιούς.³ Γύρω στο 700 π.Χ., σύμφωνα με τον Ελλάνικο, η Άσσος κατοικήθηκε από Αιολείς της Λέσβου, ενώ ο Μυρσίλος είναι πιο συγκεκριμένος και μιλάει για Μηθυμναίους.⁴

Στις αρχές του 6ου αι. π.Χ. η πόλη πέρασε στη λυδική κυριαρχία. Την περίοδο αυτή η πόλη ήταν η σημαντικότερη της περιοχής με σημαντικό πλούτο οφειλόμενο στα πλούσια κοιτάσματα σιδήρου και αργύρου. Μετά το 546 π.Χ. βρέθηκε, όπως και όλες οι πόλεις των παραλίων, υπό περσικό έλεγχο. Το 478 π.Χ. προσχώρησε στην [Αθηναϊκή Συμμαχία](#), πληρώνοντας εισφορά ενός ταλάντου, γεγονός που δίνει στοιχεία για το μέγεθός της.⁵

Το 412 π.Χ., με τη βοήθεια των Σπαρτιατών οι Πέρσες ανέκτησαν προσωρινά τον έλεγχο της πόλης, η οποία και τους παραχωρήθηκε με την [Ανταλκίδειο ειρήνη](#). Το 366/365 π.Χ. ο στασιαστής Αριοβαρζάνης πολιορκήθηκε εκεί από τον Αυτοφραδάτη και το [Μαύσωλο](#). Διασώθηκε χάρη στην παρέμβαση του γηραιού Αγησιλάου.⁶ Αμέσως μετά η Άσσος περιήλθε σε καθεστώς αυτονομίας, αν όχι πλήρους ανεξαρτησίας. Την εξουσία κατέλαβε ο τραπεζίτης [Εύβουλος](#), ο οποίος αυτοανακηρύχθηκε τύραννος περίπου το 360 π.Χ. Αργότερα όμως το 348 π.Χ., ο

Άσσος (Αρχαιότητα)

υπηρέτης του, ο ευνούχος Ερμείας από τη [Βιθυνία](#), τον δολοφόνησε και κατέλαβε την εξουσία, την οποία διατήρησε μέχρι το 345 π.Χ.

Το 345 π.Χ., ο Ρόδιος Μέμνονας, στρατηγός στον περσικό στρατό, κατόρθωσε με δόλιο τρόπο να αιχμαλωτίσει τον Ερμεία, ο οποίος εκτελέστηκε αργότερα στα Σούσα. Έτσι η Άσσος πέρασε και πάλι στα χέρια των Περσών έως το 334 π.Χ. και την απελευθέρωση της Μικράς Ασίας από το [Μέγα Αλέξανδρο](#).⁷ Μετά το θάνατο του Αλεξάνδρου η πόλη βρέθηκε στη δίνη των αντιπαραθέσεων μεταξύ των επιγόνων.

Στο διάστημα αυτό η Άσσος, μαζί με το μεγαλύτερο μέρος της Τρωάδος, πέρασε στον έλεγχο των [Γαλατών](#) στις αρχές του 3ου αι. π.Χ. και για 60 περίπου χρόνια. Το 241 π.Χ., σε συνεννόηση με τους [Ατταλίδες](#), η Άσσος αρνήθηκε να πληρώσει φόρο στους Γαλάτες και εντάχθηκε στο [περογαμινό βασίλειο](#). Παρέμεινε υποτελής έως το 130 π.Χ., όταν ο Ατταλος Γ' κληροδότησε το βασίλειό του στους Ρωμαίους, το οποίο αποτέλεσε τη βάση της [επαρχίας της Ασίας](#). Στο διάστημα των ρωμαϊκών χρόνων γνώρισε η πόλη μεγάλη ανάπτυξη.

Το 17 μ.Χ. ο Γερμανικός έλαβε από τη σύγκλητο τη διοίκηση των Ανατολικών Επαρχιών. Επισκέφθηκε την Άσσο και χαιρετίστηκε από τους κατοίκους ως νέος θεός. Το 37 η πόλη επέδειξε υπερβολικό ζήλο στη λατρεία του γιου του Γερμανικού, του Καλιγούλα, θεωρώντας μάλιστα ότι το έτος ανόδου του στο θρόνο σηματοδοτούσε το ξεκίνημα μιας νέας εποχής.⁸ Ο χριστιανισμός έφθασε αρκετά νωρίς στην πόλη, την οποία επισκέφθηκε ο [Απόστολος Παύλος](#) με το Λουκά, πριν από το ταξίδι τους στη Μυτιλήνη.⁹

Στη ρωμαϊκή εποχή η Άσσος ακολουθεί διοικητικά το [Αδραμύτιο](#) και αργότερα μαζί με άλλες πόλεις δημιουργούν το [conventus](#) του Αδραμυτιού. Παράλληλα ανήκε στο Κοινό της Αθηνάς Ιλιάδος, πιθανόν από το 306 π.Χ. που συστήθηκε το Κοινό, σίγουρα όμως το 77 π.Χ., όταν αναφέρονται σε επιγραφή οι δυσκολίες που αντιμετώπισαν τα μέλη να πληρώσουν τα χρέη τους στη θεά και η συνάντησή τους με τον ταμία Λ. Ιούλιο Καίσαρα, προκειμένου να επανεξεταστεί ο τρόπος αποπληρωμής.¹⁰

3. Οικονομία και Νομίσματα

Η Άσσος δεν είχε αρκετή γεωργική έκταση για να καλύψει τις ανάγκες της πόλης. Αντίθετα καλλιεργούσαν φρούτα, ελιές και αμπέλια. Έκανε εξαγωγές μαλλιού και τα χαλιά της ήταν πολύ γνωστά.

Σημαντικός είναι ο ρόλος των μετάλλων στην οικονομία της Άσσου. Σίδηρος και άργυρος φρόντισαν για την σημαντική ανάπτυξη της πόλης. Έχουν βρεθεί υπολείμματα φούρνων, τα οποία μεταξύ άλλων αποτελούν ένδειξη για την ύπαρξη εργαστηρίων σιδηρουργών.

Στην Άσσο λατομούνταν ένας τοπικός [ανδρείτης](#) λίθος ο οποίος, σύμφωνα με τον Πλίνιο, επιτάχυνε την αποσύνθεση της σάρκας των νεκρών. Από το λίθο αυτό κατασκευάζονταν οι περίφημες κατά την αρχαιότητα [σαρκοφάγοι](#), οι ιδιότητες των οποίων οδήγησαν στην καθιέρωση του όρου «σαρκοφάγος» για τα λίθινα φέρετρα. Οι σαρκοφάγοι της Άσσου παράγονταν και [εξάγονταν](#) σε μεγάλους αριθμούς κατά τη Ρωμαϊκή περίοδο και συναγωνίζονταν εκείνες της Προκοννήσου. Στον «Άσσιο λίθο» αποδίδονταν επίσης ορισμένες φαρμακευτικές ιδιότητες.¹¹

Η Άσσος φαίνεται ότι διατηρούσε εμπορικό λιμάνι μέσω του οποίου διακινούσε τα εμπορεύματα. Ακόμα και

Άσσος (Αρχαιότητα)

όταν η σημασία του λιμανιού της μειώθηκε, συνέχισε τις εμπορικές δραστηριότητες μέσω της Λέσβου.¹²

Η νομισματοκοπία της Άσσου ξεκίνησε στο β' τέταρτο του 5ου αι. π.Χ. με αργυρά νομίσματα που παρουσιάζουν στον εμπροσθότυπο ένα γρύπα και στον οπισθότυπο την κεφαλή ενός λιονταριού. Μετά το 450 π.Χ., όταν το αθηναϊκό διάταγμα περί νομισμάτων δημιούργησε ένα ομοιογενές νομισματικό περιβάλλον στο Αιγαίο και τη Μικρά Ασία, κόπηκαν μικρές ποσότητες αργυρών νομισμάτων, με την κεφαλή της Αθηνάς που φορά κράνος στον εμπροσθότυπο και την κεφαλή του λιονταριού ή τη μορφή του αρχαϊκού αγάλματος της Αθηνάς που κρατά δόρυ και ταινίες, καθώς και την επιγραφή ΑΣΣΙΟΝ, ΑΣΣΟΟΝ ή ΑΣΣΙ. Τέλος, μετά την αποστασία από την Αθηναϊκή Συμμαχία, πιθανότατα από το 400 π.Χ. και έως την ενσωμάτωσή της στο ατταλιδικό βασίλειο το 241 π.Χ., η Άσσος έκοψε αργυρά και χάλκινα νομίσματα με την κεφαλή της Αθηνάς στον εμπροσθότυπο και διάφορους τύπους στον οπισθότυπο, καθώς και την επιγραφή ΑΣΣΙ ή ΑΣΣΙΩΝ.¹³

Στους Ελληνιστικούς χρόνους, η Άσσος περιλήφθηκε στα νομισματοκοπία που έκοψαν νομίσματα στο όνομα του Αλεξάνδρου, τόσο κατά τη διάρκεια του 3ου αι. π.Χ. όσο και στο διάστημα μεταξύ 188 και 160 π.Χ.¹⁴ Τον 1ο αι. π.Χ. η Άσσος συγκαταλέχθηκε στις πόλεις που έκοψαν το νόμισμα του λεγόμενου Κοινού των Αιολέων, με την επιγραφή ΑΙΟΛΕΙ, το οποίο μάλλον ταυτίζεται με το Κοινό της Αθηνάς του Ιλίου.¹⁵ Κατά τη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορική περίοδο, η Άσσος έκοψε χάλκινο νόμισμα από τα χρόνια του Αυγούστου (30 π.Χ.-14 μ.Χ.) έως και το διάστημα εξουσίας του Σεβήρου Αλεξάνδρου (222-235 μ.Χ.). Οι τύποι που χρησιμοποιούνται είναι η Αθηνά, ο Δίας, ο Ασκληπιός, ένα φίδι κολουριασμένο γύρω από ένα βωμό, ένας γρύπας και μια ανδρική ή γυναικεία μορφή που κρατά ένα αγγείο.¹⁶

4. Πρόσωπα

Ο τύραννος Ερμείας ήταν μαθητής του Πλάτωνα και του Αριστοτέλη. Η αυλή του αποτέλεσε κέντρο φιλοσοφικών συζητήσεων. Μετά το θάνατο του Πλάτωνα ο Αριστοτέλης έζησε και δίδαξε στην πόλη αυτή τρία χρόνια και παντρεύτηκε την ανιψιά (ή κατ' άλλους τη θετή κόρη) του Ερμείας, την Πυθιάδα,¹⁷ ενώ και ο πλατωνικός Ξενοκράτης διαβίωσε στην αυλή του Ερμείας για κάποιο διάστημα.

Μία από τις σπουδαιότερες προσωπικότητες της πόλης, η δράση του οποίου τοποθετείται στο α' μισό του 3ου αι. π.Χ. είναι ο στωικός φιλόσοφος Κλεάνθης, διάδοχος του Ζήνωνος στην ηγεσία της Στοάς.¹⁸

5. Τοπογραφία – Ανασκαφές

Η Άσσος αποτελεί μία από τις προνομιακές θέσεις της κλασικής αρχαιολογίας στη Μικρά Ασία. Η σημασία των ερειπίων της ήταν γνωστή στους διάφορους περιηγητές ήδη από τις αρχές του 19ου αιώνα. Οι ανασκαφές και οι αρχιτεκτονικές μελέτες ξεκινούν το 1881 από το νεοϊδρυθέν Αμερικανικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο. Συνεχίστηκαν τις δεκαετίες 1980 και 1990 από μια γερμανική αποστολή.¹⁹

Η αρχαία πόλη βρίσκεται σε μικρή απόσταση από το λιμάνι του Behramkale, πάνω σ' έναν κωνικό λόφο και τους πρόποδες του.²⁰ Σε μεγάλη έκταση σώζεται το τείχος της Αρχαϊκής περιόδου (μήκος 3.200 μ.), χτισμένο με πολυγωνική **λέσβια τοιχοποιία**. Το **τείχος** γνώρισε αρκετές υστερότερες φάσεις, με την προσθήκη κυκλικών και τετράγωνων πύργων, μερικοί από τους οποίους σώζονται σε καλή κατάσταση. Το ύψος του είναι περίπου 14 μ.

Άσσος (Αρχαιότητα)

Η πόλη είχε δύο κύριες πύλες, μία στα δυτικά και μία στα ανατολικά, ενισχυμένες με ισχυρούς πύργους και αρκετές δευτερεύουσες.²¹ Συνολικά περιέβαλλε έκταση 55 εκταρίων, ενώ η ακρόπολη είχε ξεχωριστή οχύρωση.

Από τη δυτική πύλη ξεκινά ένας πλακόστρωτος δρόμος που οδηγεί στο κέντρο της πόλης. Το συγκρότημα του **Γυμνασίου** οικοδομήθηκε κατά το 2ο αι. π.Χ., πιθανόν στη θέση όπου κατά τον 4ο αι. π.Χ. δίδαξε ο Αριστοτέλης. Πρόκειται για έναν ορθογώνιο χώρο, διαστάσεων 40 x 31,25 μ., που περιέκλειε την **παλαίστρα**, περιβαλλόμενη στα βόρεια, νότια και δυτικά από στοές. Οι κίονες των στοών ήταν μονόλιθοι από βασάλτη. Κατά τον 1ο αι. μ.Χ. ανακατασκευάστηκε η βόρεια στοά από τον Quintus Lollius Philetarius, ιερέα του Αυγούστου, όπως μαρτυρεί επιγραφή.²² Πίσω από τη βόρεια στοά ανοίγεται ένα μικρό ορθογώνιο κτίσμα, το **εφηβείον**. Διάφορα άλλα δωμάτια, τα οποία πρέπει να λειτουργούσαν ως αίθουσες διδασκαλίας καθώς και ως αποδυτήρια των νέων που αθλούνταν στην παλαίστρα, εντοπίστηκαν στις υπόλοιπες στοές. Αργότερα, στη βορειοανατολική γωνία του συγκροτήματος, χτίστηκε ένα κυκλικό λουτρό, διαμέτρου 8,5 μ. Στο νότιο τμήμα της παλαίστρας υπήρχε σκαμμένη στο βράχο μια δεξαμενή για την περισυλλογή των ομβρίων υδάτων, η οποία εν συνεχεία καλύφθηκε με θολωτή στέγη. Σε μεγάλο βαθμό, το μνημειακό αυτό συγκρότημα, του οποίου η κύρια είσοδος βρισκόταν στη νότια πλευρά, καταστράφηκε τον 5ο αιώνα και αντικαταστάθηκε από μια μεσαίου μεγέθους παλαιοχριστιανική βασιλική, που οικοδομήθηκε κατά το μεγαλύτερο μέρος με οικοδομικό υλικό από το προγενέστερο κτήριο.²³

Η **Αγορά της Άσσου** βρίσκεται στις υπώρειες της Ακρόπολης και αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα αξιοποίησης της κλίσης του εδάφους με τη χρήση ανδέρων, που κυριαρχεί στη μικρασιατική πολεοδομία της Ελληνιστικής περιόδου. Ταυτόχρονα, αποτελεί ένα από τα καλύτερα διατηρημένα παραδείγματα αρχιτεκτονικού σχεδιασμού του τύπου της ελληνιστικής Αγοράς, όπως αποκρυσταλλώθηκε το 2ο αι. π.Χ. στο βασίλειο της Περγάμου.

Στην ουσία πρόκειται για ένα σύμπλεγμα κτηρίων που περιβάλλουν μια πλακόστρωτη πλατεία, συνολικού εμβαδού περίπου 6.000 τ.μ. Στη δυτική πλευρά είχε χτιστεί ένας μικρός ναός, στην ανατολική το **Βουλευτήριο**, στη νότια τα λουτρά της Αγοράς και η Νότια Στοά με το Ηρώον, ενώ στη βόρεια δέσποζε η μνημειακών διαστάσεων Βόρεια Στοά.

Το **Βουλευτήριο**, στο ΒΑ τμήμα της Αγοράς, είναι ένα μονώροφο τετράγωνο κτήριο, διαστάσεων 20,62 x 21 μ., πολύ κατεστραμμένο σήμερα. Πέντε μεγάλες πύλες ανοίγονταν προς την Αγορά, ώστε να γίνεται άνετη η πρόσβαση των 150 περίπου βουλευτών που συνεδρίαζαν εκεί. Τέσσερις μεγάλοι λίθινοι κίονες στήριζαν τη στέγη (οι δύο βρέθηκαν κατά τη διάρκεια της ανασκαφής), ενώ γύρω από τους τοίχους υπήρχαν λίθινα έδρανα για να κάθονται οι βουλευτές.²⁴

Ο μικρός **πρόστυλος ναός** στο δυτικό τμήμα της αγοράς είχε διαστάσεις 16,5 x 10 μ. Ήταν χτισμένος πάνω σε μια χαμηλή κρηπίδα: χρονολογείται στην Ελληνιστική περίοδο, αλλά μετατράπηκε σε εκκλησία τον 5ο αιώνα. Ελάχιστα ίχνη διασώζονται σήμερα από τη θεμελίωση.

Η Βόρεια Στοά, με μήκος 115,5 μ. και πλάτος 12,42 μ., είχε δύο ορόφους, ενώ την είσοδο εξασφάλιζε στη νότια πλευρά κλίμακα με πέντε βαθμίδες. Στο ισόγειο υπήρχε στη νότια πλευρά κιονοστοιχία από 37 κίονες, ενώ στο εσωτερικό το κτήριο έφερε ξύλινη κιονοστοιχία, που στήριζε το δάπεδο του πρώτου ορόφου. Ο βόρειος τοίχος της στοάς ήταν χτισμένος με το **ψευδοϊσοδομικό σύστημα**. Το ύψος του ισογείου έφθανε τα 6,90 μέτρα, ενώ ο

Άσσος (Αρχαιότητα)

πρώτος όροφος ήταν σαφώς χαμηλότερος (4,40 μ.). Το **επιστύλιο** στηριζόταν σε μαρμάρινους ημικίονες. Μπροστά στην είσοδο του ισογείου βρισκόταν μια δεξαμενή για την περισυλλογή νερού. Σήμερα ο χώρος είναι διάσπαρτος με αρχιτεκτονικά μέλη και κίονες, ενώ σώζεται σε σχετικά καλή κατάσταση και σε αρκετό ύψος ο βόρειος τοίχος.

Η Νότια Στοά ήταν μικρότερη σε διαστάσεις αλλά είχε τρεις ορόφους, ώστε να ισοσκελίζει την υψομετρική διαφορά μεταξύ της πλακόστρωτης Αγοράς και του σημείου όπου αυτή ήταν χτισμένη. Ο τρίτος όροφος του κτηρίου είχε διαστάσεις 69 x 12 μ. Κοιτάζοντας κανείς από το εσωτερικό της Αγοράς, είχε την εντύπωση ότι πρόκειται για μονώροφο κτήριο, το μοναδικό τμήμα της νότιας στοάς που είχε πρόσβαση στο χώρο της Αγοράς. Ο μεσαίος όροφος είχε 13 δωμάτια, ενώ θεωρείται ότι χρησίμευε ως λουτρό. Η πρόσβαση γινόταν με εσωτερική κιονοστοιχία στη δυτική πλευρά και με εξωτερική κιονοστοιχία στην ανατολική πλευρά. Μπροστά από τη στοά υπήρχαν δεξαμενές, ορισμένες από τις οποίες συνδέονται με τα λουτρά της Αγοράς, που χρονολογούνται στη Ρωμαϊκή περίοδο. Η στοά αυτή σώζεται σε καλύτερη κατάσταση, ιδιαίτερα ο πίσω τοίχος χτισμένος με ισοδομικό σύστημα στην εξωτερική και με πιο απρόσεκτη τοιχοδομία στην εσωτερική παρειά. Στο δυτικό τοίχο της νότιας στοάς χτίστηκε ένας ναόμορφος οίκος, δωρικός πρόστυλος τετράστυλος, που είχε τη χρήση ηρώου αφιερωμένου σε δύο πολίτες, τον Καλλίστενο και τον Αριστία, γιους του Ηφαιστογένη.²⁵

Η πλακόστρωτη οδός οδηγεί στο θέατρο, το οποίο είναι χτισμένο στις υπώρειες του λόφου στον οποίο βρίσκεται η Αγορά. Έχει καταπληκτική θέα στη θάλασσα και στη νήσο Λέσβο. Χρονολογείται στην Ύστερη Ελληνιστική περίοδο (2ος αι. π.Χ.), αλλά θεωρείται βέβαιο ότι αντικατέστησε προγενέστερο οίκημα. Σώζεται σε κακή κατάσταση, καθώς καταστράφηκε στους νεότερους χρόνους από σεισμό και αργότερα τα ερείπιά του χρησιμοποιήθηκαν ως οικοδομικό υλικό για μεταγενέστερα οικοδομήματα. Το θέατρο της πόλης περιγράφηκε πρώτα από το Γερμανό περιηγητή Prokesh, ο οποίος το είδε σχεδόν ακέραιο με 40 **εδώλια**. Το 1881, όταν ξεκίνησαν οι ανασκαφές, η κατάσταση δεν ήταν τόσο καλή και έγιναν μόνο δοκιμαστικές τομές. Σήμερα στο θέατρο της Άσσου γίνονται αναστηλωτικές εργασίες.

Δυο **διαζώματα** χωρίζουν το **κοίλο** σε τρία μέρη, με 13, 12 και 8 σειρές εδωλίων αντίστοιχα. Το κάτω μέρος του κοίλου ήταν διακοσμημένο με ανάγλυφη **ζωφόρο**. Το κτήριο της **σκηνης** είχε δύο ορόφους, ενώ η πρόσβαση γινόταν μέσω στεγασμένων περασμάτων που ανασκάφηκαν πρόσφατα. Η σκηνή είχε μήκος 19,14 μ., τρεις θύρες και **προσκήνιο** με δωρικούς ημικίονες και πίνακες στα **μετακίονια διαστήματα**. Η διάμετρος της **ορχήστρας** φθάνει τα 20,5 μ. Έχει υπολογιστεί ότι το θέατρο είχε χωρητικότητα 5.000 περίπου θεατών.²⁶

Ο αρχαϊκός **ναός της Αθηνάς** ήταν ο μοναδικός δωρικός ναός της Μικράς Ασίας. Χτισμένος στην κορυφή της ακρόπολης από ντόπιο λίθο, ο επιβλητικός αυτός ναός ήταν ορατός από τους ταξιδιώτες που προσεγγίζαν την Άσσο, είτε από ξηρά είτε από θάλασσα. Παρά το δωρικό χαρακτήρα του, ο ναός μαρτυρά, τόσο στον αρχιτεκτονικό όσο και στο γλυπτό του διάκοσμο, την έντονη σφραγίδα της τέχνης της Μικράς Ασίας, αλλά και την επίδραση της Αττικής, τουλάχιστον σε ότι αφορά την θεματολογία του γλυπτού διακόσμου.

Ο ναός από πολύ νωρίς προσέλκυσε το ενδιαφέρον των μελετητών, με αποτέλεσμα τα περισσότερα γλυπτά να αποσπαστούν. Όσα ανακαλύφθηκαν το 1838 βρίσκονται σήμερα στο Μουσείο του Λούβρου, ενώ όσα έφεραν στο φως οι ανασκαφές του Αμερικανικού Αρχαιολογικού Ινστιτούτου μεταφέρθηκαν στο Μουσείο Καλών Τεχνών της Βοστώνης. Επιτόπου παραμένουν θραύσματα **μετοπών** που ανασκάφηκαν σχετικά πρόσφατα, ενώ η πρόσοψη του ναού έχει αποκατασταθεί και εκτίθεται στο Μουσείο της Κωνσταντινούπολης.²⁷

Άσσος (Αρχαιότητα)

Ο ναός εδραζόταν σε **κρηπίδωμα** δύο βαθμίδων. Ο **στυλοβάτης** έχει διαστάσεις 30,31 x 14,4 μ. Ο κυρίως ναός ήταν δίστυλος **εν παραστάσι** και διέθετε πρόναο και **σηκό**. Το δάπεδο του σηκού ήταν διακοσμημένο με ψηφιδωτό που αποκαλύφθηκε το 1881. Τον ναό περιέβαλλε περιμετρική κιονοστοιχία (πτερό), με 6 κίονες στις στενές και 13 στις μακριές πλευρές. Συνολικά υπήρχαν 34 κίονες, ύψους 4,78 μ. με 16 **ραβδώσεις** στον κορμό. Πέντε από αυτούς έχουν σήμερα αναστηλωθεί από υλικό που περισυλλέχθηκε από την περιοχή γύρω από το ναό, κυρίως σε δεύτερη χρήση.

Στις σημαντικές ιδιαιτερότητες του ναού ανήκει το γενικό σχέδιο του γλυπτού διάκοσμου: το επιστύλιο διακοσμείται στις στενές πλευρές με συνεχή ιωνική ζωφόρο που παρουσιάζει διάφορα μυθολογικά επεισόδια, ενώ στο κέντρο κάθε πλευράς δεσπόζουν δύο αντιμέτωπες σφίγγες. Στην ανατολική πλευρά του ναού παρουσιάζεται ο Ηρακλής να τοξεύει τους κενταύρους του Φόλου στο αριστερό τμήμα, ενώ στο δεξί εικονίζονται ιππείς, μορφές σε λατρευτικές στάσεις και ο Ηρακλής που μάχεται με τον Τρίτωνα. Στη δυτική πλευρά παρουσιάζονται λιοντάρια που επιτίθενται σε μεγάλα θηλαστικά στα αριστερά και ένα συμπόσιο στα δεξιά. Πάνω από το διακοσμημένο επιστύλιο βρίσκεται η τυπική δωρική ζωφόρος με τα **τριγλύφα** και τις μετόπες, που παρουσιάζουν αθλητές, αγριόχοιρους, κενταύρους, σφίγγες, ιππείς, δύο αντιμέτωπες ανδρικές μορφές και ταύρους. Η κάπως αφελής, επαρχιακή, αλλά ταυτόχρονα στιβαρή τεχνοτροπία των γλυπτών το καθιστά ένα από τα σημαντικότερα μνημεία της Μικράς Ασίας, το οποίο χρονολογείται περίπου το 525 π.Χ.

Ένας αριθμός οικιών εντοπίστηκε κατά τη διάρκεια ερευνών σε έναν από τους αναβαθμούς στην περιοχή νότια του Γυμνασίου το 1993 και 1994. Η συνοικία αυτή δείχνει ότι η ελληνιστική Άσσος και η ρωμαϊκή διάδοχός της ήταν σχεδιασμένες με βάση το ιπποδάμειο σύστημα. Τα ευρήματα χρονολογούνται από τον 1ο έως τον 3ο αι. μ.Χ.²⁸ Οικίες της ίδιας περιόδου έχουν ανασκαφεί και στα πλατώματα στις υπώρειες της ακρόπολης.

Ακολουθώντας κανείς την πλακοστρωμένη οδό που οδηγεί έξω από τη δυτική πύλη της πόλης, σε απόσταση περίπου 300 μ., συναντά την εκτεταμένη νεκρόπολη της πόλης, που χρονολογείται από την Αρχαϊκή έως τη Ρωμαϊκή περίοδο.²⁹ Ορισμένα από τα σημαντικότερα ρωμαϊκά μνημεία ανασκάφηκαν ήδη το 1881-1884. Η έρευνα των τελευταίων δεκαετιών υπήρξε εντατικότερη σε ότι αφορά την ανασκαφή και τη δημοσίευση των αρχαϊκών ταφών και των πλουσιότατων κτερισμάτων τους.³⁰ Κατά την περίοδο αυτή, η Άσσος φαίνεται πως απολάμβανε ένα ευρύτατο δίκτυο επαφών με πόλεις της μητροπολιτικής Ελλάδας, αλλά και της Νότιας Μικράς Ασίας, όπως φανερώνουν τα ευρήματα αγγείων του **ρυθμού των Φικελλούρων**, πινάκια της ανατολικής Ελλάδας με διακόσμηση από ρόδακες και μαιάνδρους, κορινθιακά και αττικά αγγεία, καθώς και ειδώλια, πήλινες γυναικείες κεφαλές και προτομές. Επιπλέον, συναντώνται και τοπικά αγγεία στο χαρακτηριστικό ρυθμό του αιολικού γκρίζου **bucchero** και μια πληθώρα μαγειρικών σκευών. Τα πρωιμότερα ευρήματα (κύλικες που διακοσμούνται με πτηνά) ανάγονται στα μέσα του 7ου αι. π.Χ.³¹

Τον 6ο αι. π.Χ. το συνήθες ταφικό έθιμο ήταν η καύση των νεκρών. Οι στάχτες και τα κόκαλα τοποθετούνταν μέσα σε μια τεφροδόχο (συνήθως κάποιο τοπικό αγγείο) και μαζί με τα κτερίσματα εναποτίθεντο σε έναν πίθο που θαβόταν στη γη, καλυπτόταν από μια ορθογώνια πλάκα ή πέτρα ή ένα ανεστραμμένο αγγείο και σηματοδοτούνταν από μια απλή λίθινη στήλη. Στην Κλασική εποχή οι τάφοι ήταν συνήθως κιβωτιόσχημοι: τον 5ο αι. π.Χ. χτίστηκαν από δουλεμένους λίθους, ενώ τον 4ο ήταν περισσότερο πολυτελείς, καθώς τα τοιχώματα και το κάλυμμα αποτελούνταν από μεγάλες ορθογώνιες πλάκες. Επιτύμβιες στήλες του τύπου που συναντάμε κατά την Κλασική και την Ελληνιστική εποχή είναι σχετικά σπάνιες. Στη Ρωμαϊκή περίοδο είναι

Άσσος (Αρχαιότητα)

συχνές οι ταφές στις περιφέρεις σαρκοφάγους, ενώ τότε χρονολογείται και μια σειρά από ταφικά μνημεία ιδιαίτερα προσεγμένα, που προφανώς ανήκαν σε επιφανείς πολίτες, με χαρακτηριστικότερο παράδειγμα το μνημείο του Ποπλίου, στο λεγόμενο τύπο του Μουσωλείου.³²

6. Η Άσσος μετά την Αρχαιότητα

Κατά τη Βυζαντινή περίοδο η [Άσσος](#) ήταν έδρα επισκοπής, οι ηγέτες της οποίας παραβρέθηκαν στις Συνόδους της [Νίκαιας](#) (325) και της [Εφέσου](#) (431). Η Άσσος καταλήφθηκε από το Σελτζούκο Suleyman Shah το 1080 πριν ανακαταληφθεί από τον Αλέξιο Κομνηνό. Κατά την [Γ' Σταυροφορία](#) λεηλατήθηκε από το Frederic Barbarossa, ενώ μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Σταυροφόρους της Δ' Σταυροφορίας η ευρύτερη περιοχή του κόλπου του Αδραμυτίου παραχωρήθηκε στον αδελφό του Baldwin, στον Henri de Hainault. Η λατινική κυριαρχία διατηρήθηκε για 20 χρόνια. Η Άσσος καταλήφθηκε από τον Οσμάν Α', το 1288, έπειτα από νίκη του στη Λήμνο. Εκείνα τα χρόνια η πόλη είχε ήδη παρακμάσει και περιοριστεί σε ένα μικρό χωριό.³³

Η Άσσος (Behramkale) αποτελεί σήμερα έναν από τους πιο δημοφιλείς αρχαιολογικούς χώρους της Μικράς Ασίας, αλλά και μία από τις πλέον μελετημένες αρχαίες ελληνικές πόλεις της Τρωάδος. Γνωστή ήδη από το 18ο αιώνα, η πόλη αποτέλεσε την πύλη της Τρωάδος προς τη Δύση, χάρη στο οργανωμένο λιμάνι της, που χρονολογείται από το 19ο αιώνα, βρίσκεται όμως πάνω στα ερείπια του αρχαίου λιμανιού. Στο β' μισό του 19ου αιώνα πολλά από τα μνημεία (όπως η κύρια πύλη, τμήματα του τείχους και το θέατρο) αποψιλώθηκαν και το υλικό τους χρησιμοποιήθηκε για την ανοικοδόμηση της Κωνσταντινούπολης.

1. Για την Απολλωνία βλ. Πλίνιος, *ΦΙ* 5.123 (ονομασία επί Ατταλιδών). Για την Κεκροπεία βλ. Στέφ. Βυζ., βλ.λ. «Ασσός». Ο Στράβων, 13.1.58-59, απορρίπτει με ισχυρά επιχειρήματα τη θεωρία του Δημητρίου της Σκήψεως ότι η Άσσος ταυτίζεται με την ομηρική Πήδασο.
2. Στράβων, 13.1.58: όπου η άποψη απορρίπτεται με το αιτιολογικό ότι οι κάτοικοι των Γαργάρων ήταν βάρβαροι. Για την επικράτεια της Ασσου βλ. Leaf, W., *Strabo on the Troad* (Cambridge 1923), σελ. 253-257.
3. Βλ. Serdaroğlu, Ü. *Assos, Istanbul* 1995, σ. 11, όπου και στοιχεία από τις πηγές.
4. Ελλάνικος, απόσπ. 161 και Μυρσίλος, *FGrHist* 477 F 17, όπως αναφέρονται από το Στράβωνα, 13.1.58. Ο Αλέξανδρος Πολύιστωρ, *FGrHist* 118 F 96, στα σχόλιά του στον Αλκμάννα (στο Στέφ. Βυζ., βλ.λ. «Ασσός»), αναφέρει την Άσσο ως αποικία των Μυτιληναίων. Για τους Λέλεγες βλ. Ομ., *Ιλ.* I, στ. 429.
5. Η εισφορά της αναφέρεται από το 454 π.Χ. (*IG* I³ 259 IV, 9) έως το 427/426 π.Χ. ή το 426/425 π.Χ. (*IG* I³ 284, στ. 20), συνολικά οκτώ φορές. Βλ. και *IG* I³ 100 (410/409 π.Χ.).
6. Ξεν., *Αγησ.* 2.26. Σύμφωνα με τον Πολύαινο, 7.26, η πολιορκία έλαβε χώρα στο Αδραμύττιο. Πάντως, ο Weiskopf, M., *The So-Called "Great Satrap's Revolt" 366-360 B.C.* (*Historia Einzelschriften* 63, Stuttgart 1989), σελ. 46-48, αναφέρει ότι υπήρξαν δύο χωριστές πολιορκίες, κάτι που είναι δύσκολο να γίνει αποδεκτό. Βλ. Cartledge, P., *Agesilaos and the Crisis of Sparta* (Baltimore 1987), σελ. 386 κ.ε.
7. Για τον Ερμεία βλ. διεξοδικά Στράβων, 13.1.57 και Leaf, W., *Strabo on the Troad* (Cambridge 1923), σελ. 295-299.
8. Merkelbach, R., *Die Inschriften von Assos (IK 4, Bonn 1976)*, σελ. 51-59, αρ. 26.

Άσσος (Αρχαιότητα)

9. Πράξις 20.6.
10. Βλ. Merkelbach, R., "Gaius Caesar, Princeps Iuventutis, in Assos", *ZPE* 13 (1974), σελ. 186 κ.ε. και *Die Inschriften von Assos (IK 4, Bonn 1976)*, σελ. 29-30, αρ. 13.
11. Πλίνιος, *Φυσ. Ιστ.* 36, 27-28 και 2, 98. Serdaroğlu, Ü. *Assos, Istanbul 1995*, σ. 42.
12. Βλ. Serdaroğlu, Ü. *Assos, Istanbul 1995*, σ. 27-30.
13. Head, B.V., *Historia Nummorum*² (Oxford 1913), σελ. 542· SNG, *Troas*, αρ. 226-244.
14. Price, M.J., *The Coinage in the Name of Alexander the Great and Philip Arrhidaeus* (Zurich – London 1991), σελ. 317-319, πίν. 1.5.
15. Βλ. Lazzarini, L., "L'inizio della monetazione di Assos e una nuova ipotesi su Aioleis (Troade)", *RIN* 85 (1983), σελ. 3-15.
16. Head, B.V., *Historia Nummorum. A Survey of Greek Numismatics*² (Oxford 1911), σελ. 542.
17. Για τη διαμονή του Αριστοτέλη στην Άσσο βλ. Chroust, A.H., "Aristotle's Sojourn in Assos", *Historia* 21 (1972), σελ. 170-176.
18. Giuliano, A., "Kleanthes di Assos", *PP* 26 (1971), σελ. 368-370.
19. Για τις πρώιμες έρευνες βλ. Clarke, J.T., *Report on the investigations at Assos, 1881. With an appendix containing inscriptions from Assos and Lesbos* (Papers of the Archaeological Institute of America, Classical Series I, Boston 1882) και *Report on the investigations at Assos, 1882, 1883* (Papers of the Archaeological Institute of America, Classical Series II, Boston 1884). Clarke, J.T. – Bacon, F.H. – Koldewey, R., *Expedition of the Archaeological Institute of America. Investigations at Assos. Drawings and photographs of the buildings and objects discovered during the excavations of 1881-1882-1883* (Cambridge, Mass. – Leipzig 1902-1921). Βλ. επίσης Congdon, L.O.K., "The Assos Journals of Francis H. Bacon", *Archaeology* 27 (1974), σελ. 83-95. Για τις νεότερες έρευνες βλ. Serdaroglu, U., (επιμ.), *Ausgrabungen in Assos (Asia Minor Studien 2, Bonn 1990)* και Serdaroglu, U – Stupperich, R. (επιμ.), *Ausgrabungen in Assos 1991 (Asia Minor Studien 10, Bonn 1993)* και *Ausgrabungen in Assos 1992 (Asia Minor Studien 21, Bonn 1996)*.
20. Η πόλη αποκαλείται «έρυμνη και εύτειχής» από το Στράβωνα, 13.1.57, ο οποίος εξηγεί ότι βρίσκεται σε μεγάλο υψόμετρο από το λιμάνι και προσεγγίζεται έπειτα από μακρά πορεία.
21. Βλ. Clarke, J.T. – Bacon, F.H. – Koldewey, R., *Expedition of the Archaeological Institute of America. Investigations at Assos. Drawings and photographs of the buildings and objects discovered during the excavations of 1881-1882-1883* (Cambridge, Mass.-Leipzig 1902-1921) σελ. 189-222· Winter, F.E., *Greek Fortifications* (Toronto 1971), σελ. 18, εικ. 11, 135, σημ. 34, 137, εικ. 109, 150-152, 177, εικ. 171, 227, εικ. 234, 252-254, εικ. 282, 285-286· McNicoll, A.W., *Hellenistic Fortifications from the Aegean to the Euphrates* (Oxford 1997), σελ. 182-190.
22. Merkelbach, R., *Die Inschriften von Assos (IK 4, Bonn 1976)*, σελ. 36-43, αρ. 15-18.
23. Clarke, J.T. – Bacon, F.H. – Koldewey, R., *Expedition of the Archaeological Institute of America. Investigations at Assos. Drawings and photographs of the buildings and objects discovered during the excavations of 1881-1882-1883* (Cambridge, Mass. – Leipzig 1902-1921), σελ. 171-185· Serdaroglu, Ü., *Assos. Behramkale* (Archaeology and art publications. Antique cities, 1 a, Istanbul 1995), σελ. 56-57.
24. Clarke, J.T. – Bacon, F.H. – Koldewey, R., *Expedition of the Archaeological Institute of America. Investigations at Assos. Drawings and photographs of the buildings and objects discovered during the excavations of 1881-1882-1883* (Cambridge, Mass. – Leipzig 1902-1921), σελ. 21, 33, 53· Mc Donald, W.A., *The Political Meeting Places of the Greeks* (Cambridge, Mass. 1943), σελ. 163 κ.ε.· Gneisz, D., *Das Antike Rathaus* (Wien 1990), σελ. 100-101 και 307-308, εικ. 16.
25. Clarke, J.T. – Bacon, F.H. – Koldewey, R., *Expedition of the Archaeological Institute of America. Investigations at Assos. Drawings and photographs of the buildings and objects discovered during the excavations of 1881-1882-1883* (Cambridge, Mass. – Leipzig 1902-1921), σελ. 31-53·

Άσσος (Αρχαιότητα)

Seddon, L.R., *The Agora Stoas at Assos, Aigai and Termessos: Examples of the Political Function of Attalid Architectural Patronage* (Ph.D. University of California University Microfilms, Ann Arbor 1987), σελ. 10-30. Για τις στοές βλ. Clarke, J.T. – Bacon, F.H. – Koldewey, R., *Expedition of the Archaeological Institute of America. Investigations at Assos. Drawings and photographs of the buildings and objects discovered during the excavations of 1881-1882-1883* (Cambridge, Mass. – Leipzig 1902-1921), σελ. 27-51 και 75-108· Coulton, J.J., *The Architectural Development of the Greek Stoa* (Oxford 1976), σελ. 218-219.

26. Clarke, J.T. – Bacon, F.H. – Koldewey, R., *Expedition of the Archaeological Institute of America. Investigations at Assos. Drawings and photographs of the buildings and objects discovered during the excavations of 1881-1882-1883* (Cambridge, Mass. – Leipzig 1902-1921), σελ. 121-128· De Bernarni Ferrero, D., *Teatri greci classici in Asia Minore. 3. Città dalla Troade alla Pamfilia* (Roma 1970), σελ. 37-43. Στην πιο πρόσφατη παρουσίαση δίνεται διαφορετικός αριθμός σειρών εδράνων στο κείμενο, αλλά το λεπτομερές σχέδιο που παρατείνεται εμφανίζει 13,12 και 8 σειρές στα τρία διαζώματα: Serdaroglu, Ü., *Assos, Istanbul 1995*, σ. 71-75 και εικ. 1 στη σελ. 74.

27. Για την αρχιτεκτονική του ναού βλ. Wescoat, B.D., *The Architecture and Iconography of the temple of Athena at Assos* (Dissertation, Oxford University 1943)· “Designing the temple of Athena at Assos. Some evidence from the capitals”, *AJA* 91 (1987), σελ. 553-568 και “Some architectural evidence for sources and program of the Athena temple at Assos”, στο *Πρακτικά του 12ου Διεθνούς Συνεδρίου Κλασικής Αρχαιολογίας, Αθήνα 4-10 Σεπτεμβρίου 1983* (Αθήνα 1988), σελ. 215-221. Για το εικονογραφικό πρόγραμμα βλ. Finster-Hotz, U., *Der Bauschmuck des Athenatempels von Assos. Studien zur Ikonographie* (Roma 1984). Οι παλιότερες μελέτες συνοψίζονται από το Sartiaux, F., *Les sculptures et la restauration du temple d'Assos en Troade* (Paris 1915). Για τα σύγχρονα ευρήματα βλ. Stupperich, R., “Neue Reliefs vom Athena-Tempel von Assos”, στο Serdaroglu, U. – Stupperich, R. (επιμ.), *Ausgrabungen in Assos 1991* (Asia Minor Studien 10, Bonn 1993), σελ. 33-42. Για μια γενική αποτίμηση βλ. Jacob, R., *Le temple d'Athéna a Assos et son décor sculpté* (Musée du Louvre, Paris 2002).

28. Serdaroglu, Ü., *Assos. Behramkale* (Archaeology and art publications. Antique cities, 1 a, Istanbul 1995), σελ. 76.

29. Για τις συγκεντρωτικές ανασκαφικές εκθέσεις βλ. Stupperich, R., “Beobachtungen zu Gräbern und Grabsitten in der Nekropole von Assos”, *Laverna* 5 (1994), σελ. 56-86 και “Grabungen in der Nekropole von Assos 1989-1994”, *Thetis* 3 (1996), σελ. 49-70.

30. Utili, F., *Die archaische Nekropole von Assos* (Asia Minor Studien 31, Bonn 1999).

31. Με εξαίρεση εκείνα που ανακαλύφθηκαν το 1884 και μεταφέρθηκαν στη Βοστώνη, τα ευρήματα βρίσκονται στο Μουσείο του Canakkale.

32. Για τον τάφο του Ποπλίου Ουαρίου Ακύλα (P. Varius Aquila) βλ. Clarke, J.T. – Bacon, F.H. – Koldewey, R., *Expedition of the Archaeological Institute of America. Investigations at Assos. Drawings and photographs of the buildings and objects discovered during the excavations of 1881-1882-1883* (Cambridge, Mass. – Leipzig 1902-1921), σελ. 226-239. Για τις επιγραφές βλ. Merkelbach, R., *Die Inschriften von Assos* (IK 4, Bonn 1976), σελ. 90-96, αρ. 70-71.

33. Βλ. Serdaroglu, Ü., *Assos. Behramkale* (Archaeology and art publications. Antique cities, 1 a, Istanbul 1995), σελ. 18-19.

Bibliography :

	Leaf W. , <i>Strabo on the Troad</i> , Cambridge 1923
	Finster-Hotz U. , <i>Der Bauschmuck des Athenatempels von Assos. Studien zur Ikonographie</i> , Roma 1984
	Merkelbach R. , <i>Die Inschriften von Assos</i> , Bonn 1976, IK 4
	Sartiaux F. , <i>Les sculptures et la restauration du temple d'Assos en Troade</i> , Paris 1915

Άσσος (Αρχαιότητα)

	Seddon L.R. , <i>The Agora Stoa at Assos, Aigai and Termessos: Examples of the Political Function of Attalid Architectural Patronage (PhD)</i> , University of California, California 1987
	Serdaroglu Ü. , <i>Assos. Behramkale</i> , Istanbul 1995, Archaeology and art publications. Antique cities, 1 a
	Serdaroglu, Ü. (ed.) , <i>Ausgrabungen in Assos</i> , Bonn 1990, Asia Minor Studien, 2
	Serdaroglu, Ü, Stupperich, R. (ed.) , <i>Ausgrabungen in Assos 1991</i> , Bonn 1993, Asia Minor Studien, 10
	Serdaroglu, Ü., Stupperich, R. (eds.) , <i>Ausgrabungen in Assos 1992</i> , Bonn 1996, Asia Minor Studien, 21
	Utili F. , <i>Die archaische Nekropole von Assos</i> , Bonn 1999, Asia Minor Studien 31
	Wescoat B.D. , <i>The Architecture and Iconography of the temple of Athena at Assos (Diss.)</i> , Oxford 1983

Webliography :

	Assos http://www.assos.de/1assos/us-book-e.html
	Assos http://www.perseus.tufts.edu/cgi-bin/ptext?doc=Perseus%3Atext%3A1999.04.0006;query=id%3D%23308;layout=;loc=assos
	The Assos Journals of Francis H. Bacon http://www.archaeology.org/online/features/assos/index.html
	Ο αρχαϊκός ναός της Αθηνάς στην Άσσο http://3d.ime.gr/docs/projects/proj_3d_assos_naos.html

Glossary :

	conventus, ο (αρσ.) (σύννοδος ή συναγωγή): Στις επαρχίες της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας ο όρος αναφερόταν στις συναντήσεις των κατοίκων σε συγκεκριμένα μέρη με σκοπό την απόδοση δικαιοσύνης. Τα μέρη αυτά ορίζονταν από τον πραιτορά (praetor) ή τον ανθύπατο (proconsul) κάθε επαρχίας. Προκειμένου να διευκολυνθεί η διαδικασία, η επαρχία διαιρούνταν σε περιφέρειες, καθεμία από τις οποίες ονομαζόταν conventus, forum ή jurisdictio. Οι Ρωμαίοι πολίτες που διέμεναν σε μια επαρχία υπό τη δικαιοδοσία του ανθύπατου, και εφόσον είχαν υποθέσεις να διευθετήσουν σε conventus, έπρεπε να παρουσιαστούν εκεί.
	ανδρσιότες, οι Ομάδα πετρωμάτων που συναντάται συνήθως σε ηφαιστειογενείς περιοχές.
	βουλευτήριο, το Δημόσιο θεατροειδές κλειστό οικοδόμημα στο οποίο συνεδρίαζαν τα συλλογικά όργανα της πόλης, όπως η εκκλησία του δήμου, η βουλή των πρυτάνεων, των δικαστών και των αρχόντων.
	γυμνάσιο, το Δημόσιο οικοδόμημα το οποίο αποτελούνταν από μεγάλη εσωτερική υπαίθρια αυλή, όπου γίνονταν γυμναστικές και αθλητικές ασκήσεις. Θεωρούνταν, όπως και οι παλαίστρες, ιερός χώρος, όπου λατρεύονταν ο Ηρακλής και ο Ερμής. Σε μεταγενέστερη περίοδο συνδυαζόταν με τα δημόσια λουτρά.
	διάζωμα, το (λατ. praecinctio) Ο οριζόντιος περιμετρικός διάδρομος που χωρίζει το κοίλο των αρχαίων θεάτρων σε άνω και κάτω τμήμα.
	εδώλιο, το 1. Πάγκος, κάθισμα, έδρανο ξύλινο ή λίθινο. 2. Το κάθισμα του θεάτρου ή το σύνολο των καθισμάτων του κοίλου.
	επιστύλιο, το Η δοκός που ήταν τοποθετημένη πάνω από τους κίονες (στύλους) και ακριβώς πάνω από τα κινόνκρανα. Αρχικά το επιστύλιο κατασκευαζόταν από ξύλο, ενώ αργότερα ήταν λίθινο (πώρινο ή μαρμάρινο). Στους ναούς της Αρχαιότητας αποτελεί το κατώτατο τμήμα του θριγκού.

Άσος (Αρχαιότητα)

	εφηβείον, το
Χαρακτηρίζεται από τον Βιτρούβιο (5.11.2) ως ο πιο σημαντικός χώρος του Γυμνασίου/ Παλαιίστρας. Επρόκειτο για αίθουσα συγκεντρώσεων και διδασκαλίας των νέων. Η αίθουσα αυτή είχε συχνά τη μορφή εξέδρας, ενώ κατά μήκος των τοίχων της πρέπει να υπήρχαν λίθινοι ή ξύλινοι πάγκοι (θρανία), όπου κάθονταν οι έφηβοι την ώρα της διδασκαλίας.	
	ζωφόρος, η
1. (αρχιτεκτονική) Τμήμα του θριγκού πάνω από το επιστύλιο, το οποίο αποτελείται στο μεν δωρικό ρυθμό από εναλλασσόμενα τρίγλυφα και μετόπες, στο δε ιωνικό από ενιαία επιφάνεια που φέρει συνήθως ανάγλυφη διακόσμηση. 2. (ζωγραφική) Διακοσμητική οριζόντια ταινία που περιτρέπει διάφορα μέρη ενός αγγείου ή το άνω μέρος των τοίχων ενός δωματίου.	
	κοίλο, το (cavea)
Το ομόκεντρο, συνήθως ημικυκλικό, πρηνές του αρχαίου θεάτρου, όπου κάθονται οι θεατές.	
	κρηπίδα, η / κρηπίδωμα, το
Η βάση αρχαίου οικοδομήματος. Συχνά περιλαμβάνει μία ή περισσότερες βαθμίδες, συνήθως τρεις. Η ανώτερη από αυτές λέγεται στυλοβάτης, γιατί πάνω της στηρίζονται απευθείας οι κίονες.	
	λέσβια τοιχοποιία, η
Σύστημα τοιχοποιίας στο οποίο οι λίθοι έχουν ακανόνιστο πολυγωνικό σχήμα και καμπύλους αρμούς. Απαντά κυρίως κατά την Αρχαϊκή περίοδο στη Μικρά Ασία, τις Κυκλάδες και την κεντρική Ελλάδα.	
	μετακίονιο διάστημα, το
Το διάστημα μεταξύ δύο κίωνων.	
	μετόπη, η
1. (αρχιτεκτονική) Λίθινη ή πήλινη ορθογώνια πλάκα που αποτελεί τμήμα της δωρικής ζωφόρου και εναλλάσσεται με τα τρίγλυφα. Συνήθως φέρει γραπτή ή ανάγλυφη διακόσμηση. 2. (ζωγραφική) Ορθογώνιος χώρος, συνήθως στο ύψος των λαβών ενός αγγείου, με διακοσμητικές παραστάσεις.	
	ναός εν παραστάσι, ο
Τύπος ναού με δύο ή περισσότερους κίονες ανάμεσα σε παραστάδες στον πρόναο.	
	ορχήστρα, η
Χώρος ανάμεσα στη σκηνή και το κοίλο του αρχαίου θεάτρου, όπου διεξάγονται τα θεατρικά δρώμενα. Είναι συνήθως ημικυκλικού σχήματος και σπανιότερα κυκλικού.	
	παλαιίστρα, η
Τμήμα του ελληνικού γυμνασίου ή ανεξάρτητο αρχιτεκτόνημα. Ήταν ο χώρος όπου ασκούσαν οι αθλητές στην πάλη. Αποτελούνταν από μία ορθογώνια αυλή η οποία περιβαλλόταν από αίθουσες ποικίλων χρήσεων για τους αθλητές, όπως αποδυτήρια, αίθουσες άθλησης, λουτρά και εξέδρες για τις ομιλίες.	
	προσκήνιον, το (proscenium)
Κιονοστοιχία που προστέθηκε μπροστά από τον τοίχο της σκηνής του αρχαίου ελληνικού θεάτρου. Τα διαστήματα μεταξύ των κίωνων ενίοτε κλείνονταν με θυρώματα ή γραπτούς πίνακες. Στα ρωμαϊκά θέατρα το προσκήνιο χαμηλώνει και φέρει αρχιτεκτονικό και γλυπτό διάκοσμο.	
	πρόστυλος ναός, ο
Ναός με μια σειρά από κίονες στην πρόσοψή του.	
	ράβδωση, η
Κατακόρυφη λάξευση ή αυλάκωση των κίωνων. Οι ραβδώσεις των δωρικών κίωνων είναι αβαθείς και συναντώνται σε οξείες ακμές, των ιωνικών και κορινθιακών έχουν ταινίες μεταξύ των αυλάκων.	
	σηκός, ο (λατ. cella)
Εσωτερικό περικλειστο τμήμα – πυρήνας– ναού ή άλλου ναόσχημου οικοδομήματος.	
	σκηνή, η (scaena)
Αρχικά το μέρος όπου έπαιζαν οι ηθοποιοί. Αργότερα αποτέλεσε το μόνιμο κτίσμα που έκλεινε τη μία πλευρά του θεάτρου και διέθετε βοηθητικούς χώρους για την προετοιμασία των ηθοποιών και τη φύλαξη των μηχανημάτων.	
	στυλοβάτης, ο
Το ανώτατο τμήμα της κρηπίδας, όπου εδράζονται οι κίονες ή οι πεσσοί (δηλαδή οι στύλοι) του οικοδομήματος.	
	τρίγλυφο, το
Το άνω του επισυλίου μέλος ενός δωρικού οικοδομήματος, αποτελεί τμήμα της ζωφόρου και εναλλάσσεται με τις μετόπες. Το πλάτος του ισούται με το μισό της διαμέτρου ενός κίονα, φέρει τρεις γλυφές, συνήθως δύο ολόκληρες και δύο μισές.	

Άσσος (Αρχαιότητα)

ψευδοϊσόδομη τοιχοποιία, η

Σύστημα τοιχοποιίας του οποίου οι στρώσεις δεν είναι ισοψηφείς, αλλά μεταξύ μιας ή περισσότερων παρεμβάλλονται χαμηλότερες. Διακρίνεται, όπως και το ισόδομο σύστημα, σε ορθογώνιο και τραπεζιόσχημο, ανάλογα με το είδος των αρμών.

Chronological Table

700 π.Χ.: Ίδρυση της Άσσου από Λεσβίους της Μήθυμνας

α' μισό 6ου αι. π.Χ.: Η πόλη υπό τον έλεγχο των Λυδών

περ. 545 π.Χ.: Η Άσσος τίθεται υπό τον περσικό έλεγχο

525 π.Χ.: Κατασκευάζεται ο δωρικός ναός της Αθηνάς

478 π.Χ.: Προσχωρεί στην Αθηναϊκή Συμμαχία

412 π.Χ.: Αποστατεί από την Αθηναϊκή Συμμαχία και περνά υπό τον έλεγχο των Περσών

387 π.Χ.: Ανταλκίδειος ειρήνη. Η Άσσος ανήκει στην Περσική Αυτοκρατορία

366/365 π.Χ.: Ο στασιαστής σατράπης της ελλησποντικής Φρυγίας Αριοβαρζάνης πολιορκείται στην Άσσο από τον Αυτοφραδάτη και το Μαύσωλο

360-348 π.Χ.: Ανεξάρτητο βασίλειο Ευβούλου

348-345 π.Χ.: Ο Ερμείας καταλαμβάνει την εξουσία. Παραμονή και διδασκαλία Αριστοτέλη

344-334 π.Χ.: Περνά εκ νέου υπό περσική κατοχή

αρχές 3ου αι. π.Χ.: Η Άσσος υπό γαλατικό έλεγχο

241 π.Χ.: Εντάσσεται στο περγαμηνό βασίλειο

129 π.Χ.: Εντάσσεται στην επαρχία της Ασίας

77 π.Χ.: Μέλος του Κοινού της Αθηνάς Ιλιάδος

17 μ.Χ.: Επίσκεψη του Γερμανικού και ανακήρυξή του σε θεό

37 μ.Χ.: Με την ευκαιρία της ανάδειξης του Καλλιγούλα σε αυτοκράτορα, σηματοδοτείται νέα εποχή για την πόλη